

Իրանահայերենի լեզուաբանական փաստագրում

LINGUISTIC DOCUMENTATION OF IRANIAN ARMENIAN

Hossep Dolatian Յոսէփ Եօզլլէթեան - Stony Brook University
Afsheen Sharifzadeh - University of Massachusetts Medical Center
Bert Vaux - University of Cambridge

June 4 2022

Slides + Book: tinyurl.com/parksahayeren

TABLE OF CONTENTS

- INTRODUCTION
- IRANIAN ARMENIAN
- LINGUISTIC DOCUMENTATION OF IRANIAN ARMENIAN
  - What is linguistics
  - Describing the <a>
  - Comparing the <r>
  - Theorizing the past
- DISCUSSION AND FUTURE

- համագործակցութիւն մը...

Hossep Dolatian

Afsheen Sharifzadeh

- Collaboration among

Bert Vaux

- Ծրագիր՝ *իրանահայերենի լեզուաբանական փաստագրում*
- Ի՞նչ է *իրանահայերենը*
- Ի՞նչ է *լեզուաբանությունը*
- Ի՞նչ *փաստագրեցինք*
- Ի՞նչ *սորվեցանք*
- Project: *Linguistic documentation of Iranian Armenian*
- What is *Iranian Armenian*?
- What is *linguistics*?
- What did we *document*?
- What did we *learn*?

TABLE OF CONTENTS

- INTRODUCTION
- IRANIAN ARMENIAN
- LINGUISTIC DOCUMENTATION OF IRANIAN ARMENIAN
  - What is linguistics
  - Describing the <a>
  - Comparing the <r>
  - Theorizing the past
- DISCUSSION AND FUTURE

- Հազարաւոր տարիներ, հայերը Իրան ապրած են
- Կարգ մը հայ համայնքներ կան որոնք աւելի փոքր, «հին», ու լաւ նկարագրուած են
- Մանաւանդ Նոր Զուխայի բարբառը (Աճառյան, 1940)
- Բայց աւելի նոր բարբառներուն համար, գրեթէ ան-նկարագրուած են (Թեհրան)
- Armenians have been in Iran for 1000s of years (Hovhannisian, 2021)
- Some communities are smaller, ‘older’, and more well-described (Martirosyan, 2019, 85)
- Especially New Julfa (Vaux, in prep)
- But for more recent dialects in Iran, these are essentially un-described (Tehran)

- Թեհրանը մեծ հայկական համայնք մը ունեցած է 200 տարիի ընթացքին
- Համայնքը առաջացաւ Իրանի ներքին գաղութներէն
- 20րդ դարուն, Իրանի հայերուն մեծամասնութիւնը Թեհրան կ'ապրին
- Խոշոր համայնք մը սփիւռքին մէջ (Լոս Անճելէս)
- In Tehran, there has been a large community for around 200 years
- The community grew out of migrations inside Iran
- By the 20th century, most Armenians in Iran are in Tehran
- A large community in the diaspora (Los Angeles)

- Սոցիալապես, Թեհրանահայերը եռլեզու են
- Պարսկերեն կը գործածեն պարսիկներուն հետ
- Գրական արեւելահայերեն կը գործածեն գրութեան մէջ + պաշտոնական խօսք
- «Ժողովրդական» բարբառ մը կը գործածեն տան մէջ + ոչ պաշտոնական խօսք
- Ժողովրդական բարբառին վրան կը կեդրոնանանք
- Socially, Tehran Armenians are triglossic/trilingual
- Use Persian with the Persians
- Use Standard Eastern in writing + formal speech
- Use ‘vernacular’ dialect at home + informal speech
- We focus on this vernacular

- Թեհրանին մեջ, ժողովրդական լեզուն սոցիալապես յայտնի և նկատելի եղած էր 1910-ական թուականներուն (Աճառյան, 1940)
- Նաեւ պարսկահայերէն կոչուած է
- Ասիկա է բարբառը որ Լոս Անճելեսի իրանահայերը կը խօսին
- In Tehran, the vernacular became socially prominent and noticeable by the 1910s (Աճառյան, 1940)
- It has also been called Perso-Armenian or Persian Armenian
- This is the dialect the Iranian Armenians of Los Angeles use

Բարբառին փաստագրումը

DOCUMENTING THE DIALECT

- Հայերը դարերու առեն տեղեակ եղած են որ այս բարբառը գոյութիւն ունի
- Բայց խորունք փաստագրում մը չէ եղած
- Ասոր պատճառներէն մէկն է որ մարդիկ կը կարծեն որ այս բարբառը «միևսակ հնչատեսակ մըն է» կամ «կտրուած հայերէն է»
- Armenians have been aware that this dialect exists for centuries
- But there has not any significant documentation
- Part of the reason is because people assume that “it’s just an accent” or “it’s just broken Armenian”

Բարբառին փաստագրումը

DOCUMENTING THIS DIALECT

- Համայնքը մեծ է բայց անբաւարարօրէն նկարագրուած է
  - Որպէսզի հարգենք այս համայնքը, ուզեցինք հրատարակել փաստագրում մը իրենց լեզուին մասին
  - Տարիներու ընթացքին, "fieldwork" ըրինք Թեհրանի ու Լոս Անճելէսի իրանահայերու հետ
  - The community is large but their language is under-described
  - Out of respect to the community, we wanted to give a published record of their language
  - We did fieldwork with Armenians in Tehran and Los Angeles over a long period of time
1. Bert: 1990s + early 2000s
  2. Afsheen: early 2010s
  3. Hossep: early 2020s

TABLE OF CONTENTS

- INTRODUCTION
- IRANIAN ARMENIAN
- **LINGUISTIC DOCUMENTATION OF IRANIAN ARMENIAN**
  - What is linguistics
  - Describing the <a>
  - Comparing the <r>
  - Theorizing the past
- DISCUSSION AND FUTURE

- Լեզուաբանություն՝ լեզուի գիտական ուսումնասիրությունը
  - Կայ երկու հիմնական տեսակներ
1. **Սինխրոնիկ** լեզուաբանություն՝ լեզուն ինչպես է *հիմա*
  2. **Դիախրոնիկ** լեզուաբանություն՝ լեզուն ինչպես փոխուեցաւ ժամանակի ընթացքին
- Երկու տեսակները յաճախ իրարմէ կ'օգտուին
  - Աւելի սինխրոնիկին վրան կը կեդրոնանանք

- Linguistics: scientific study of language
  - Two core types of linguistics
1. **Synchronic** linguistics: what a language is like *now*
  2. **Diachronic** linguistics: how a language changes over time
- The two types often benefit from each other
  - We focus more on synchronic linguistics

Լեզուաբանները ի՞նչ կ'ընեն WHAT DO LINGUISTS DO?

- Լեզուաբանները յաճախ կը հարցնեն հետեւեալ հետազոտական հարցումները
1. Նկարագրական՝ լեզուն **ի՞նչ** կ'ընէ
  2. Համեմատական՝ լեզուն **ինչպէ՞ս** կը տարբերի միւս լեզուներէ
  3. Տեսական՝ լեզուն **ինչո՞ւ** ասանք կը վարուի
- Այս բոլոր հարցերուն վրան կ'անցնինք իրանահայերէնի օրինակներով
- Linguists often ask the following research questions
1. Descriptive: **what** does the language do?
  2. Comparative: **how** is this language different from other languages?
  3. Theoretical: **why** is this language doing this?
- We'll go through examples of all these questions with Iranian Armenian

- Իրանահայերենի համար, կը կեդրոնանանք միևնույն քանի մը հատ նիւթերու վրայ
  - For space, we'll focus just on some small aspects of Iranian Armenian
1. Նկարագրական՝ «ա» ձայնաւորը
  1. Descriptive: ա <a> vowel
  2. Համեմատական՝ «ր» բաղաձայնը
  2. Comparative: ր <r> consonant
  3. Տեսական՝ բայերուն անցեալ ժամանակը
  3. Theoretical: past tense of verbs

- Իրանահայերենը գրեթե արեւելահայերենին պես նոյն ձայնաւորները ունի
- «ա» ձայնաւորը զգալի տարբերութիւն մը ունի
- <X>՝ տառադարձութիւն
- [X]՝ արտասանութիւնը միջազգային հնչիւնական այբուբենով
- Iranian (IA) has almost the same vowels as Standard Eastern (SEA)
- A noticeable difference is for the <a> vowel
- <X>: transliteration
- [X]: pronunciation from International Phonetic Alphabet

	բաժակ	ապակի	բակ
Transliterated	< bažak >	< apaki >	< bak >
SEA	[baʒak] <input type="button" value="Play"/>	[apaki] <input type="button" value="Play"/>	[bak] <input type="button" value="Play"/>
IA	[bɔʒɔk] <input type="button" value="Play"/> 'cup'	[ɔpɔki] <input type="button" value="Play"/> 'glass'	[bɔk] <input type="button" value="Play"/> 'yard'

- «ա» ձայնը կ'արտասանուի լայն-բացուած չկլորացուած շրթունքներով /a/ SEA-ին մէջ
- Բայց փոքր-բացուած կլորացուած շրթունքներով /ɔ/ IA-ին մէջ

Standard Eastern Armenian <a>

- The <a> vowel has wide-open unrounded lips /a/ in SEA
- But small rounded lips /ɔ/ in IA

Iranian Armenian <a>

2

- Բայց նկատեցեք որ որոշ «ա» ձայները սորեն տարբեր կ'արտասանուին

- But notice how some <a> sounds are again pronounced differently

	արաբ	դարակ
Transliterated	< arab >	< darak >
SEA	[arab] 	[darak]
IA	[æɹæb] 'Arab'	[dæɹæk] 'drawer'

3

- Կարգ մը բառերուն մեջ, «ա» ձայնը աւելի առջեւ կը դնէ լեզուն
- Ասիկա նման է անգլերէնի «cat» բառին ձայնաւորին

- The <a> places the tongue more forward in some words /æ/
- This is like the English vowel in 'cat'

- Բայց իրանահայերենը ինչո՞ւ տարբեր է
  - “Language contact!”
  - Պարսկերենը ունի կլորուած /ɒ/ ու քմայացած /æ/ ձայնաւորներ
  - Թեհրանցիները պարսիկներէն copy ըրին :D
- But why is Iranian Armenian different?
  - Language contact!
  - Persian has a rounded /ɒ/ and a front /æ/
  - So the Tehranis just copied them :D

- «ր» ձայնի համար, բարբառները բառակազմի տարբեր են
- For <r>, the dialects are pretty different

	ջուր	ցորեն	վրեժ
Transliterated	< ĵur >	< c'oren >	< vrēž >
SEA	[d͡ʒur] <input type="button" value="Play"/>	[tsʰoren] <input type="button" value="Play"/>	[vərəʒ] <input type="button" value="Play"/>
IA	[d͡ʒuɹ] <input type="button" value="Play"/> 'water'	[tsʰoɹen] <input type="button" value="Play"/> 'wheat'	[vəɹeʒ] <input type="button" value="Play"/> 'revenge'

4

- SEA-ը tap /r/ կ'օգտագործե, իսկ IA-ը retroflex /ɹ/
- SEA uses a tap /r/, while IA is a retroflex /ɹ/

- SEA-ի «ր»՝ լեզուն առջեւ կը գարնէ
- IA-ի «ր»՝ լեզուն ետեւ մարզանք կ'ընէ

- SEA <r>: the tongue taps forward /r/
- IA <r>: the tongue does gymnastics backwards /ɹ/

SEA <r>

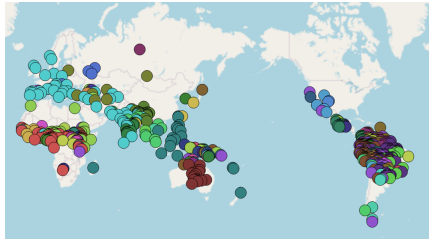

IA <r>

- SEA-ի «ր» ձայնը համեմատաբար տարածուած է աշխարհին մէջ
- Բայց IA-ը ձայնը բաւականօրէն հազուադէպ է
- Պրակտիկ IA-ին հազուադէպ ըլլալու համար :)

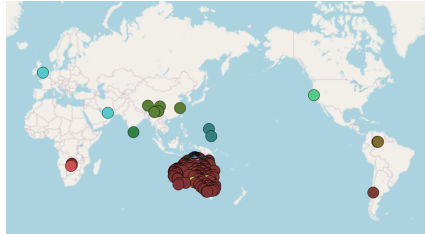
SEA <r>

6

- SEA <r> is relatively common across the globe
- But the IA sound is pretty rare
- Bravo to IA for being rare :)

IA <r>

Ի՞նչ է անցեալ ժամանակը WHAT IS THE PAST TENSE?

- Տեսանք քանի մը ձայնական տարբերություններ, բայց նաեւ կան հիմնական տարբերություններ բառակազմութեան մէջ
- Բայց առաջ անգլերէնին մասին խօսինք
- Բայերուն մեծամասնութեան համար, անցեալ ժամանակը կը կազմուի միակ «-ed» աւելցնելով
- Կարգ մը անկանոնաւոր բայեր ուրիշ ձեւեր կը գործածեն
- We saw some sound differences, but there's also major differences in word-formation
- But let's first talk about English
- The past form of most verbs is just adding *-ed*
- Some irregulars use other past forms

Infinitive:	'to walk'	'to kick'	'to eat'
Past:	walk-ed	kick-ed	ate, not eat-ed

Ինչ է անցեալ ժամանակը WHAT IS THE PAST TENSE?

- Սովորական է որ լեզու մը տարբեր միջոցներ ունենայ կանոնաւոր ու անկանոնաւոր բայերու համար
- SEA-ը կը գործածէ «**g**» կամ «**gh**» ածանցները շատ մը կանոնաւոր բայերուն
- SEA-ը կը գործածէ «**աւ**» կամ «**ան**» ածանցները շատ մը անկանոնաւոր բայերուն
- Common for languages to distinguish regular vs. irregular strategies
- SEA uses suffixes like < **c'** > or < **c'in** > for most regular verbs
- SEA uses suffixes like < **av** > or < **an** > for most irregular verbs

	'to sing'	'to read'	'to eat'
Infinitive:	երգել < ergel > [jerk ^h el]	կարդալ < kardal > [kart ^h al]	ուտել < utel > [utel]
Past 3SG	< erge c' > [jerk ^h e- ts^h]	< kardac' ' > [kart ^h a- ts^h]	< ker av > [ker- av]
Past 3PL	< erge c'in > [jerk ^h e- ts^hin]	< kardac' in > [kart ^h a- ts^hin]	< ker an > [ker- an]

Ի՞նչ է անցեալ ժամանակը WHAT IS THE PAST TENSE?

- Բայց IA-ը փոխարեն կը սիրէ գործածել «**աւ**» կամ «**ան**» անանցները շատ մը կանոնաւորներուն
- But IA likes using <**av**> or <**an**> for most regulars instead

	‘to sing’	‘to read’	‘to eat’
Infinitive:	երգել <ergel> [jeɹk ^h el]	կարդալ <kardal> [kɑɹt ^h ɔl]	ուտել <utel> [utel]
Past 3SG	<ergav> [jeɹk ^h -ɒv]	<kardac’> [kɑɹt ^h ɔ- ts^h]	<kerav> [keɹ-ɒv]
Past 3PL	<ergan> [jeɹk ^h -ɒn]	<kardac’in> [kɑɹt ^h ɔ- ts^hin]	<keran> [keɹ-ɒn]

- IA-ը ինչո՞ւ այդքան կը գործածէ «աւ» ածանցը
- Պատմականօրէն, մարդիկ չափէն աւելի գործածեցին ածանցները **անկանոնաւորներէն** «կերաւ» դէպի **կանոնաւորներուն** «երգաւ»
- Why does IA use the <av> pattern so much?
- Diachronically, people over-applied the rules from **irregulars** <kerav> [keɹ-ɒv] to **regulars** <ergav> [jeɹk^h-ɒv]

- Ղազարյան (1982)-ին յաճախական բառարանէն`
- Շատ քիչ անկանոնաւոր բայեր գոյութիւն ունին, բայց շատ կը գործածուին կորպուսներու մէջ
- From Ղազարյան (1982)'s frequency dictionary
- Very few irregular verbs exist, but they are used a lot in corpora

	Type frequency Number of verbs	Token frequency How often used
Any verb	1,849	416,094
Like երգել [jerk ^h el]	1555 (> 80%)	286,164 (~68%)
Like ուտել [utel]	29 (~1%)	65,964 (~15%)

TABLE OF CONTENTS

- INTRODUCTION
- IRANIAN ARMENIAN
- LINGUISTIC DOCUMENTATION OF IRANIAN ARMENIAN
  - What is linguistics
  - Describing the <a>
  - Comparing the <r>
  - Theorizing the past
- DISCUSSION AND FUTURE

Լեզուաբանութեան նպատաակը

GOAL OF LINGUISTICS

- Խօսեցանք մի քանի տարբերութիւններու մասին, բայց ինչի՞ համար:
- Լեզուաբանութեան բարձրագոյն նպակատը այն է որ գիտնանք լեզուի մը «քերականութիւնը»
- **Քերականութիւն**՝ լեզուի մը վարուելակերպին օրէնքները
- We we went through some areas of differences, but what's the point?
- The ultimate goal of any linguistic work is to know the 'grammar' of the language
- **Grammar**: the rules of how a language works

Լեզուաբանության քերականություններ

GRAMMARS IN LINGUISTICS

- Տարբեր տեսակ քերականություններ`
  1. Մտաւոր քերականութիւն` օրէնքները որ խօսող գիտէ
  2. Ուսուցչական քերականութիւն` օրէնքները որ կը գործածենք որ լեզուն սորվեցնէք
  3. Նկարագրական քերականութիւն` մտաւոր քերականութեան արձանագրում մը
- Different types of grammars:
  1. Mental grammar: the rules that the speaker knows
  2. Teaching grammar: rules that we use to teach the language
  3. Descriptive grammar: written record of the mental grammar

- Նկարագրական քերականություն մը կը փորձէ արձանագրել կրցածին չափ օբյեկտիվ տեղեկություններ լեզուին մասին
  - Նկարագրական քերականություն մը կ'օգտագործուի հետեւեալին`
1. Ուսուցչական քերականություններ ստեղծել
  2. Language software ստեղծել
  3. Լեզուի մը պատուել
  4. Պահպանել լեզուին յիշատակ
- Լեզուն հասանելի դարձնելի լեզուա-գիտականներու միջազգային լսարանին

- A descriptive grammar tries to record as much objective information about a language
  - Descriptive grammars are used to help:
1. Create teaching grammars
  2. Create language software
  3. Validate a language
  4. Preserve the language's memory
- make the language accessible to international audience of language scientists

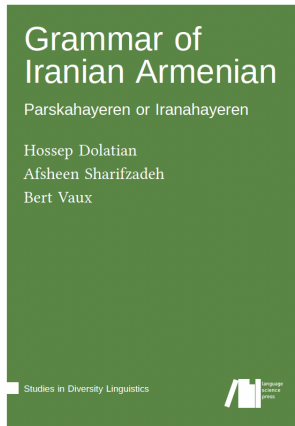
- Քերականությունի մը չափը կը տատանուի 20-էն մինչեւ 1000-աւոր էջեր
  - Հայերէնը ունի երկու հաստ հիմնական քերականություններ
1. Աճառեանին Լիակատար շարքը (հիմնականորէն SEA)
  2. Dum-Tragut-ի քերականությունը (SEA)
- + տասնեակ փոքր քերականություններ տարբեր բարբառներու վրայ
- Grammars can range from 20 pages to 1000's of pages
  - Armenian has two major descriptive grammars
1. Adjarian's Liakatar series on mainly SEA
  2. Dum-Tragut's grammar on SEA
- + dozens of small grammars on different dialects

Իրանահայերենի քերականություն

IRANIAN ARMENIAN GRAMMAR

- We wrote a grammar :D – still in review
- tinyurl.com/parksahaybook
- All thanks to our consultants from Tehran + Los Angeles <3
  - ▶ Karine Megerdooonian
  - ▶ Nicole Khachikian
  - ▶ Vartan Haghverdi
  - ▶ Hannah Cox
  - ▶ And many more :D

REFERENCES

Hovhannisian, Richard G. 2021. Armenian communities of Persia/Iran: An introduction. In Richard G. Hovhannisian (ed.), Armenian communities of Persia/Iran, 1–16. Costa Mesa, California: Mazda Publishers.

Martirosyan, Hrach. 2019. The Armenian dialects. In Geoffrey Haig & Geoffrey Khan (eds.), The languages and linguistics of western asia: An areal perspective, vol. 6, 46–105. Berlin/Boston: Walter de Gruyter.

Vaux, Bert. in prep. The Armenian dialect of New Julfa, Isfahan.

Աճառյան, Հրաչյա. 1940. Քննությունն Նոր-Ձուղայի բարբառի [Examination of the New Julfa dialect].

Ղազարյան, Բաբկեն Կիրակոսի. 1982.

ժամանակակից հայոց [եզվի հաճախականության բառարան: Ստտավորապես 36 [Frequency dictionary of modern armenian: Approximately 36200 words].

Երեւան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիա Հրատարակչություն.